

TA'LIM JARAYONIDA O'QUV MOTIVATSIYASI VA UNI
BOSHQARISH MUAMMOSI

*Axborot texnologiyalari va menejment universiteti
Psixologiya fanlari bo'yich falsafa doktori (PhD)*

Egamberdiyev Farhod Tuxtayevich

*Axborot texnologiyalari va menejment universiteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi I kurs talabasi*

Normaxamatova Iroda Shamshidin qizi

Email:normuhamadiyovairoda@gmail.com

ANNOTATSIYA: *Mazkur ilmiy maqolada ta'lim jarayonida o'quv motivatsiyasining psixologik-pedagogik mohiyati, nazariy asoslari, shakllanish mexanizmlari va uni boshqarish bilan bog'liq muammolar kompleks tahlil qilinadi. Shuningdek, motivatsiyani rivojlantirishga qaratilgan innovatsion pedagogik texnologiyalar va zamonaviy yondashuvlar ilmiy asosda yoritiladi. Tadqiqotda nazariy tahlil, qiyosiy tahlil, kuzatish va sintez metodlaridan foydalanilgan.*

KALIT SO'ZLAR:

O'quv motivatsiyasi, ta'lim jarayoni, pedagogik psixologiya, ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya, motivatsion boshqaruv, innovatsion ta'lim.

Аннотация: *В данной научной статье комплексно анализируются психолого-педагогическая сущность учебной мотивации, её теоретические основы, механизмы формирования и проблемы управления. Также рассматриваются инновационные педагогические технологии и современные подходы к развитию мотивации.*

Ключевые слова: *учебная мотивация, педагогическая психология, образовательный процесс, внутренняя мотивация, внешняя мотивация, мотивационное управление, инновационная педагогика*

Annotation: *This scientific article provides a comprehensive analysis of the psychological and pedagogical essence of learning motivation, its theoretical*

foundations, mechanisms of formation, and management problems. It also examines innovative pedagogical technologies and modern approaches to motivation development.

Keywords: *learning motivation, pedagogical psychology, educational process, intrinsic motivation, extrinsic motivation, motivational management, innovative pedagogy*

KIRISH:

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan faolligi va qiziqishi ta'lim samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. L.S. Vygotskiy ta'limni shaxs rivojlanishining asosiy omili sifatida ko'rib, uning ijtimoiy muhit bilan uzviy bog'liqligini ta'kidlaydi [Vygotsky L.S., 1991, 45–60-betlar]. Shu nuqtayi nazardan, o'quv motivatsiyasi ta'lim jarayonining markaziy psixologik mexanizmi sifatida qaraladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI:

Mazkur tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlar qo'llanildi:

Nazariy tahlil – motivatsiya bo'yicha mahalliy va xorijiy ilmiy adabiyotlar o'rganildi [Deci & Ryan, 1985, 3–98-betlar].

Qiyosiy tahlil – ichki va tashqi motivatsiya turlari solishtirildi.

Kuzatish metodi – o'quvchilarning darsdagi faolligi tahlil qilindi.

Sintez metodi – olingan natijalar umumlashtirildi.

Tizimli yondashuv – motivatsiya ta'lim tizimining ajralmas elementi sifatida ko'rib chiqildi.

ASOSIY QISM:

1. O'quv motivatsiyasining nazariy asoslari

O'quv motivatsiyasi shaxsni bilim olishga yo'naltiruvchi ichki va tashqi psixologik omillar tizimi bo'lib, u faoliyat nazariyasining markaziy tushunchalaridan biridir. M.G. Davletshin fikricha, motivatsiya shaxs faoliyatini harakatga keltiruvchi psixologik kuchdir [4.33–50-betlar].

2. Motivatsiyaning psixologik tuzilishi

O'quv motivatsiyasi uch asosiy komponentdan iborat:

Kognitiv komponent – bilimga intilish va tushunish ehtiyoji

Emotsional komponent – qiziqish va ijobiy hissiyotlar

Irodaviy komponent – maqsadga erishishdagi qat'iyat

3. Motivatsiya turlari

Ichki motivatsiya – bilim olishga ichki ehtiyoj va qiziqish asosida shakllanadi.

Tashqi motivatsiya – baho, mukofot yoki ijtimoiy bosim bilan bog'liq [5.110–130-betlar].

Ilmiy tadqiqotlar ichki motivatsiyaning uzoq muddatli ta'lim samaradorligini ta'minlashini ko'rsatadi.

4. Motivatsiyaga ta'sir etuvchi omillar

O'quv motivatsiyasi quyidagi omillar asosida shakllanadi:

O'qituvchining pedagogik kompetensiyasi

Ta'lim mazmunining dolzarbligi

Oila va ijtimoiy muhit

O'quvchining individual xususiyatlari

Ta'lim muassasasidagi psixologik iqlim

[3.67–89-betlar].

5. Motivatsiyani boshqarish muammolari

Zamonaviy ta'limda motivatsiyani boshqarish quyidagi muammolar bilan bog'liq:

O'quvchilarda kognitiv faollikning pasayishi

An'anaviy dars metodlarining ustunligi

Baholash tizimining noto'g'ri yo'naltirilishi

Individual yondashuv yetishmasligi

Raqamli texnologiyalarning chalg'ituvchi ta'siri [6.95–110-betlar].

6. Motivatsiyani rivojlantirishning zamonaviy usullari

Ilmiy tadqiqotlar quyidagi yondashuvlarning samaradorligini ko'rsatadi:

Interaktiv va muammoli ta'lim

Gamifikatsiya texnologiyalari

Loyihaviy ta'lim (Project-based learning)

Refleksiv o'qitish

Differensial yondashuv

[7.22–45-betlar].

Muhokama

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, o'quv motivatsiyasining samarali shakllanishi o'qituvchining pedagogik mahorati va ta'lim muhitiga bevosita bog'liq. Deci va Ryan nazariyasiga ko'ra, ichki motivatsiya avtonomiya, kompetensiya va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash orqali kuchayadi [2.120–150-betlar]. Bu esa zamonaviy ta'limda shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning muhimligini ko'rsatadi.

XULOSA:

O'quv motivatsiyasi ta'lim jarayonining asosiy psixologik mexanizmi bo'lib, u o'quv faoliyatining samaradorligini belgilaydi. Ilmiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, ichki motivatsiyani rivojlantirish va uni pedagogik jihatdan to'g'ri boshqarish ta'lim sifatini sezilarli darajada oshiradi. Zamonaviy ta'lim tizimida innovatsion texnologiyalarni joriy etish motivatsiyani kuchaytirishning muhim omili hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Vygotsky L.S. Pedagogik psixologiya asoslari. Moskva: Pedagogika, 1991. (45–132-betlar)
- 2.Deci E.L., Ryan R.M. Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior. New York: Plenum Press, 1985. (3–175-betlar)
- 3.Ibragimov X. Pedagogika. Toshkent: O'qituvchi, 2010. (67–198-betlar)
- 4.Davletshin M.G. Yosh va pedagogik psixologiya. Toshkent: O'qituvchi, 2002. (33–78-betlar)
- 5.Slavin R.E. Educational Psychology: Theory and Practice. Boston: Pearson, 2018. (110–190-betlar)
- 6.Karimova V.M. Psixologiya. Toshkent: Fan va texnologiya, 2015. (95–140-betlar)
- 7.Hasanov B. Ta'lim jarayonida motivatsiya va faollik. Toshkent: Universitet nashriyoti, 2019. (22–58-bet).